Extraordinärt ändringssökande i Finland

Av biträdande professor Tuomas Hupli, professor Johanna Niemi och juris magister Ulriikka Tammi

1 Inledning

Resning regleras i kapitel 31 i den finska rättegångsbalken (RB) under rubriken extraordinärt ändringssökande. Som rubriken indikerar var avsikten att det skulle vara fråga om en mycket exceptionell åtgärd. Även om kapitlet har genomgått flera reformer under de senaste två decennierna, har kapitlet bibehållit samma struktur som det fick år 1960. Som rättsinstitut har resning ännu i dag en karaktär av en raritet.

Det absolut mest uppseendeväckande avgörandet från högsta domstolen (HD) i extraordinära ärenden under de senaste åren är HD 2008:94, som gällde undanröjande av domen om skyldighet till krigen. Föremålet för ansökan var en dom av den dåtida (1945–1946) krigsansvarsrätten som dömde åtta ledande politiker, inklusive republikens tidigare president Risto Ryti, två premiärministrar och fyra andra ministrar, till fängelsestraff för att ha lett landet till (andra världs)kriget.

Den grundläggande frågan som HD tog ställning till gällde rättens behörighet i fråga om den dåtida krigsansvarsrättens dom. Efter en detaljanalys av de lagar som krigsansvarsdomstolen byggde på och processreglerna, kom HD till slutsatsen att de två relevanta lagarna inte innehöll någon regel som skulle ha gett HD kompetens i saken.[1] Dessutom gjorde HD en referens till den riksdagsbehandling som hade lett till stiftandet av krigsansvarsdomstolen. Under behandlingen år 1945 hade HD gett ett utlåtande som påpekade att ”…lagen innehåller så många och grundläggande avvikelser från Regeringsformen och allmänt erkända rättsprinciper att lagen inte kan betraktas som förenlig med vår riksdagsordning.”[2] I sitt korta resonemang kom HD år 2008 fram till slutsatsen att, givet den exceptionella bakgrunden till lagen, det saknades skäl för att granska lagen i ljuset av lagstiftningen (om resning) som gäller vanliga förhållanden.[3]

[1] Varken lagen om bestraffning av de krigsansvariga (890/1945) eller den dåtida lagen om riksrätten (273/1922) innehöll någon paragraf om extraordinära rättsmedel. https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1922/19220273. Alla finska lagar och regeringens propositioner är tillgängliga på svenska i www.finlex.fi. Lagen kan hittas med numret och året, eller med sökord.

[2] HD:2008:94 p. 8 (översättning JN). På finlex kan man hitta en svensk översättning av rubriken (sammanfattning) av alla HD avgöranden.

[3] HD:2008:94 p 9. E contrario-argument spelade också en roll i HD:s resonemang. HD listade en del speciallagar som innehåller en hänvisning till RB i fråga om extraordinära rättsmedel (lagen om arbetsdomstol, lagen om rättegång i marknadsdomstolen, lagen om försäkringsdomstolen). Motsvarande hänvisning fattades i lagar om riksrätten.

Även om detta fall kan ge anledning till allvarliga funderingar, har dess slutsatser bekräftats i en statlig utredning.[4] Vi förbiser här fallets politiska dimensioner och konstaterar att fallet stärker den uppfattning som är framträdande i juridisk litteratur att extraordinära rättsmedel borde anlitas endast under extrema omständigheter. Enligt professor Dan Frände är det fråga om en ”i sig radikal åtgärd” när en lagakraftvunnen dom upphävs.[5]

Terminologin i 31 kap. RB härstammar från tiden före 1960 och ordet resning finns inte i lagen. I stället finns tre olika typer av extraordinära rättsmedel, klagan eller domvilloklagan (1–6 §), återbrytande av lagakraftvunnen dom (7–16 §) och återställande av försutten fatalietid (16–18 §). Skillnaden mellan domvilloklagan och återbrytande av lagakraft vunnen dom är, enligt finsk lag, att klagan på grund av domvilla används mot allvarliga processuella fel, dvs. grovt rättegångsfel som leder till att domen undanröjs, medan återbrytande (resning) av lagakraftvunnen dom riktas mot materiellt felaktiga domar. I denna artikel använder vi termen resning som synonym för återbrytande av lagakraftvunnen dom.

Artikeln beskriver och diskuterar både resning (i mening återbrytande) och domvilloklagan eftersom de här två instrumenten i komparativa sammanhang kan hänföras under begreppet resning. Förutom en presentation av det finska resningsinstitutet i brottmål, är vi intresserade av reformbehov i den 60 år gamla regleringen och av behovet av att hålla isär de processuella och materiella grunderna för extraordinärt ändringssökande. Artikeln behandlar inte återställande av försutten fatalietid.

2 Historisk bakgrund

Den nuvarande finska regleringen av extraordinärt ändringssökande härstammar från år 1960. Trots flera kompletteringar under årens lopp, har lagen samma struktur och samma grundläggande regler som för sextio år sedan då den stiftades enligt den svenska modellen från 1940-talet.

Bakgrunden till den gällande lagen finns i svensk rätt, som gav kungen rätten att upphäva felaktiga domar och benåda de som hade blivit dömda till alltför hårda straff. Redan på 1600-talet fanns det tecken på en två-stegsprocess i vilket kungen först upphävde domen och fallet återförvisades till en ny behandling vid en domstol. När Finland år 1809 blev ett storfurstendöme i Ryssland, blev den finska senatens

[4] Jukka Lindstedt och Stina Löytömäki, *Sotasyyllisyysoikeudenkäynti,* Justitieministeriet 22/2010. Kortfattad på svenska: https://oikeusministerio.fi/sv/artikel/-/asset_publisher/vid-sidan-om-dem-som-domts-for-krigsansvarighet-bor-ocksa-andra-rattskrankningar-som-kraver-gottgorelse-i-finlands-historia-uppmarksammas.

[5] Dan Frände, *Finsk straffprocessrätt*, Helsinki 2009 s. 573; Pekka Koponen, *Ylimääräinen muutoksenhaku,* Helsinki 2017 s. 15. Se också Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning angående extraordinärt ändringssökande 14/1958 s. 1: ”De extraordinära rättsmedlen åter komma i fråga i undantagssituationer och härvid under bestämda, begränsade förutsättningar.”

rättsavdelning[6] ansvarig för högsta domsrätt. Efter självständigheten år 1917 stiftade riksdagen bland annat lagen om högsta domstol, enligt vilken HD hade behörighet att upphäva en lagakraftvunnen dom och återställa en försutten fatalietid.[7]

Under det sena 1800-talet och det tidiga 1900-talet gjordes försök att reformera reglerna om extraordinära rättsmedel, men reformen genomfördes först på 1950-talet. Det nya 31:a kapitlet RB stiftades efter den svenska förebilden från 1940-talet.[8]

Regleringen i 31 kap. RB är till stora delar kvar i dess ursprungliga lydelse men har senare kompletterats med ytterligare regler allteftersom nya behov har upptäckts. I början av 2000-talet utvärderade en kommitté reformbehovet och presenterade en del förslag, av vilka några har genomförts.[9] Det stora antalet ansökningar och behovet att minska belastningen för HD har varit drivande krafter bakom reformerna. Alla viktiga reformer på 2000-talet har genomförts med syfte att minska antalet ansökningar till högsta domstolen. En del av reformerna har varit institutionella, alltså ändrat den gällande instansordningen så att några av resningsärenden har delegerats till andra instanser än högsta domstolen (31 kap. 14 a § RB). Själva strukturen av extraordinära rättsmedel är dock densamma som 1960.

3 Lagstiftning

Resning (eller, som det står i lagtexten: återbrytande) av lagakraftvunnen dom, samt klagan på grund av domvilla, regleras i 31 kap. RB under rubriken Extraordinärt ändringssökande. En grundpelare i lagen och doktrinen har varit, som framgår ovan, skiljelinjen mellan domvilloklagan som gäller processfel och återbrytande av dom — resning i egentlig mening — som gäller substantiella fel i domen.

3.1 Resning: återbrytande av lagakraftvunnen dom

3.1.1 De allmänna grunderna och uppbyggnad av regleringen

Syftet med återbrytande av en lagakraftvunnen dom (resning) är att reagera på allvarliga fel i det materiella innehållet av en dom eller ett annat avgörande. Resning regleras på olika sätt angående tvistemål respektive brottmål. Den högsta tröskeln gäller återbrytande av brottmålsdom till nackdel (i äldre lagtext: till men) för den åtalade.

De allmänna förutsättningarna för återbrytande kan delas in i fyra ”grupper” enligt följande (31 kap. 7–9 § RB):

1. brottsligt förfarande av medlem eller tjänsteman vid rätten, åklagare eller parts företrädare eller biträde, som kan antas ha påverkat målets utgång,

[6] Senatens rättsavdelning använde högsta domsmakt i Finland under den ryska förvaltningen 1809–1917. Alltså den motsvarade i princip högsta domstolen.
[7] Tauno Tirkkonen, *Tuomionpurku*, Helsinki 1937 s. 56–76.
[8] Koponen 2017 s. 10–13.
[9] Kommissionen för ändringssökande. Andra betänkande. KM 2002:8 (endast på finska).

2. falskt eller osant bevis eller utsaga, som kan antas ha påverkat målets utgång,
3. nya omständigheter eller nytt bevis, som sannolikt skulle ha påverkat målets utgång och som parten inte hade kunnat åberopa tidigare,
4. uppenbart oriktig tillämpning av lag.

I fråga om resning till nackdel för den tilltalade kan nya omständigheter eller nytt bevis (p. 3) vara grund för resning endast om det gäller ett brott på vilket kan följa strängare straff än fängelse i två år eller på vilket kan följa avskedande (31 kap. 9 § RB). Uppenbart oriktig tillämpning av lag (p. 4) kan inte vara grund för resning till nackdel för den tilltalade.

De ovan beskrivna allmänna kriterier delas vidare in i särskilda, mera detaljerade regler i 31 kap. 8a–9c § RB angående återbrytande av *brottmålsdom* som:

– gäller en förverkandepåföljd (var för sig till fördel/nackdel för den åtalade)
– innehåller beaktande av ett annat straff som senare har helt eller delvis undanröjts, förkastats eller i väsentlig mån ändrats
– gäller vissa situationer där en person har begärts utlämnad till Finland för att avtjäna ett gemensamt fängelsestraff och utlämning inte är möjlig för alla de brott som ingår i det gemensamma fängelsestraffet eller om samtycke inte ges i fråga om något av brotten[10]

3.1.2 Resning till fördel för den tilltalade

En ny omständighet som åberopas som grund för resning kan vara en annan dom som har ändrats på grund av besvär. Ett exempel på resning på grund av en ny omständighet är domen HD:2015:96. Den tilltalade hade förpliktats att som förverkandepåföljd betala värdet av en bil som han hade använt vid narkotikabrott. Bilens ägare hade senare blivit dömd för samma narkotikabrott som medgärningsman och bilen hade förverkats. HD upphävde den tidigare domen.

Den omständighet att gärningsmannen har blivit befriad efter ändringssökande leder inte nödvändigtvis till befriande av medhjälpare eller anstiftare. Till exempel, om åtalet mot huvudgärningsmannen förkastas på grund av preskription, är det möjligt att resningsansökan till förmån för en medhjälpare inte har framgång (HD:2015:68). HD har kommit till motsatt resultat om senare dom har förkastats på grund av att det inte fanns grunder för brottsansvar:

[10] 31 kap. 9b § 1 mom. RB. Dessutom regleras det i 31 kap. 9b § 2 mom. om resning av finska brottmålsdomen som inte kan verkställas i andra EU-länderna därför att det inte är möjligt att överföra verkställigheten av ett gemensamt fängelsestraff för alla de brott som ligger till grund för det (gemensamt fängelsestraff). Resning kan beviljas även på grund av att framställningen om verkställighet, som Finland har översänt till en annan EU medlemsstat, inte bifalls i fråga om något av brotten.

HD:2020:24. B hade i tingsrätten dömts för anstiftan till grov misshandel och hade inte överklagat domen. Domen för A, som dömts som huvudgärningsman för mord, hade i högsta domstolen upphävts på grund av ett fel i förfarandet som gällde utnyttjande av bevismaterial och målet hade återförvisats till tingsrätten. När målet behandlades på nytt hade åtalet mot A för mord inte ansetts vara styrkt och ogillats genom hovrättens dom som hade vunnit laga kraft. B ansökte om återbrytande av sin dom på den grunden att han inte hade kunnat göra sig skyldig till brott såsom anstiftare sedan åtalet mot huvudgärningsmannen hade förkastats. Högsta domstolen ansåg att det i målet inte kvarstod något sådant huvudbrott som B:s anstiftan hade kunnat hänföra sig till. Högsta domstolen återbröt B:s dom.

Det ursprungliga syftet med resningsreglerna var att de inte borde leda till lindring av straffen.[11] I fallet HD:2000:127 ansåg HD ändå att denna ståndpunkt inte kan vara absolut eftersom sanktionssystemet innehåller idag flera sanktionsalternativ, bland annat samhällstjänst:

HD:2000:127. Med hänsyn till påföljdssystemets utveckling och att det blivit mångsidigare ansågs 31 kap. 8 § 3 p. RB tillämplig även i en situation där en person som dömts till frihetsstraff ansökte om återbrytning av domen på den grunden att ny utredning hade kunnat föranleda tillämpning av stadgandena om samhällstjänst vid sidan om den egentliga straffbestämmelsen. (Omröstn. 6–5) Minoriteten ansåg att resning inte borde vara möjlig i ett sådant fall.

Som ett exempel på resning till förmån för den tilltalade kan nämnas ett uppmärksammat fall som gällde ett bankrån år 1994. Högsta domstolen upphävde domen 2002 efter att en annan person hade erkänt rånet. I en granskning av fallet kom det fram att bevisningen i fallet hade varit ”smittad” på olika sätt. Till exempel; fiber som hade hittats i kriminaltekniska laboratoriet kunde ha hamnat i materialet efter anhållandet. Ett vittne hade identifierat den tilltalade på grund av sin tidigare kontakt med honom i fängelse, inte nödvändigtvis på grund av att han var den rätta personen.[12]

Tröskeln för resning på grund av uppenbart oriktig tillämpning av lag (31 kap. 8 § 4 p. RB) kan vara rätt hög, eftersom oriktighet måste vara uppenbart:

HD:2017:6. Hovrätten hade i en dom år 2012 dömt A för smuggling och läkemedelsbrott. Föremål för brotten hade bl.a. varit GBL (gammabutyrolakton), vilket vid gärningstidpunkten klassificerades som läkemedel. A yrkade att domen skulle återbrytas på den grunden att de ämnen som var föremål för hans brott inte kunde anses vara läkemedel. Högsta domstolen ansåg att fastän GBL inte enligt avgörandet HD 2016:35 kunde anses vara ett läkemedel så grundade sig hovrättens dom inte på uppenbart oriktig

[11] I fallet HD:2026:83 högsta domstolen underströk att när det gäller resning till fördel för den tilltalade, finns det inte ett krav att hen inte kunde ha åberopat beviset i lägre domstol. HD jämkade böternas storlek när den tilltalade inte hade anmält om sänkta inkomster.

[12] Rapport Oikeusmurha (Justitiemord) som kom ut som ett specialnummer av tidskriften *Oikeus 2005*.

tillämpning av lag, eftersom frågan om ämnets klassificering som läkemedel hade varit rättsligt oklar vid tidpunkten för domen. Se HD:2016:34, HD:2016:35.

Specialregeln om att ett gemensamt straff för två (eller flera) brott ska jämkas, när ett av brottet behandlas på nytt och straffet antingen undanröjs eller blir lindrigare, har lett till ett antal resningsärenden (HD:2017:46; 2001:127). Sådana ärenden behandlas numera i den domstol som tidigare dömt i saken.[13]

3.1.3 Resning till nackdel för den tilltalade

Det finns ett betydligt mindre antal resningsärenden till den tilltalades nackdel.

HD:2000:126. A hade genom en laga kraft vunnen dom tillräknats grovt dödsvållande, men inte dömts till straff eftersom han saknat förståndets bruk.[14] Enligt allmänna åklagarens ansökan om återbrytande var det till följd av att A senare erkänt och utifrån omständigheter som stödde erkännandet sannolikt att A i själva verket hade gjort sig skyldig till dråp och att betydligt strängare straffbestämmelser således hade bort tillämpas på brottet. Med stöd av handlingarna var det dock uppenbart att A inte heller enligt ett sådant tillräknande hade kunnat dömas till straff, eftersom han hade varit otillräknelig. Eftersom det kunde anses onödigt och meningslöst att återbryta domen, förkastades åklagarens ansökan om återbrytande. (Omröstn. 3–2)

3.2 Processuella fel som grund för domvilloklagan

I 31 kap. 1 § 1 mom. 1–4 p. RB föreskrivs fyra grunder på domvilloklagan:

1. saken har prövats oavsett bristande domförhet eller oavsett (något annat) absolut processhinder
2. en allvarlig kränkning av den kontradiktoriska principen (en frånvarande person dömes utan att blivit stämd, eller en person som icke blivit hörd, eljest lider men av domen)
3. allvarlig oklarhet eller ofullständighet av domen (av domen inte framgår hur saken blivit dömd)
4. annat rättegångsfel, som finnes eller kan antagas ha väsentligt inträffat på målets utgång.

Den första grunden, domstolens behörighet (domförhet) och jurisdiktion, har varit aktuell i rättspraxis då och då (HD:2011:109). Ibland har det varit fråga om nämndemannens jävighet. Ett uppmärksammat fall om domstolens behörighet är HD:2010:78.

HD:2010:78. Klaganden yrkade undanröjande av en hovrättsdom i brottmål där flera svaranden hade dömts för bokföringsbrott och för underlåtenhetsbrott för notifikation om värdepappersmarknaden till två års fängelsestraff

[13] 31 kap. 14a § RB; Lag 666/2005.
[14] Frasen betyder otillräknelig.

samt näringsförbud. Klagan gick ut på att ett hovrättsråd hade varit jävigt eftersom hon var närstående (sambo) till ledande distriktåklagare, som var chef till åklagaren i fallet, och att hovrättsrådet hade tagit ställning till domen före behandlingen i hovrätten.

HD ansåg att jävighet inte kunde härledas utifrån dessa grunder. Åklagaren gör sina avgöranden oberoende av sin chef och det fanns inte bevis på att hovrättsrådet hade tagit ställning till fallet före behandling. Däremot ledde åklagarväsendets uppträdande i offentligheten efter tingsrättens dom till betänkligheter i HD. Åklagaren i saken hade kommenterat tingsrättens sakkunnighet i ekobrott i media, vilket hade lett till att ledande distriktåklagare hade skickat en mejl till tingsrätten och hovrätten och beklagat medias rapportering av saken.

Enligt HD gav meddelandet tillsammans med ovannämnda förhållandet mellan hovrättsrådet och den ledande distriktåklagaren anledning till att betvivla hovrättsrådets opartiskhet. Klagan bifölls och saken återförvisades till tingsrätten.[15]

Den andra grunden gäller behörig domstol. Det finns inte mycket rättspraxis om (fel) jurisdiktion. Efter det att reglerna om lokal behörighet ändrades år 2009, kompletterades 31 kap. 1 § RB med en regel enligt vilken bristande lokal behörighet inte är en grund för upphävande av domen om domstolen har behandlat huvudsaken (31 kap. 1 § 2 mom. RB).

Rättegångsfel som grund för undanröjande av domen kan vara av två olika grader. Har den kontradiktoriska principen kränkts i den grad att svaranden aldrig har blivit stämd eller inte alls hörd, ska domen undanröjas utan vidare villkor (31 kap. 1 § 1 mom. 2 p. RB).

Andra rättegångsfel ger anledning till upphävande av domen endast om felet kan antas ha haft en väsentlig inverkan på målets utgång (31 kap. 1 § 1 mom. 4 p. RB). Det är ingen överraskning att denna punkt har gett anledning till relativt mycket rättspraxis. HD bekräftade en anhållen persons rätt till rättsbiträde i ett beslut om domvilloklagan:

HD:2014:25. Tingsrätten dömde A mot hennes bestridande för narkotikabrott och rattfylleri till ett ovillkorligt fängelsestraff på sju månader. Efter att tingsrättens dom hade vunnit laga kraft yrkade A i hovrätten att domen skulle undanröjas på den grunden att hon inte hade getts tillräckligt med tid och förutsättningar att förbereda sitt försvar. A hade fått del av stämningen först den dag när tingsrätten höll huvudförhandling och hon hade inte haft något biträde under förundersökningen eller i tingsrätten. HD upphävde domen och återförvisade saken till tingsrätten.

Rätten till att ha ett rättsbiträde närvarande i förhör hade införts redan 1987 men det fanns inte garantier för att den fungerade i praxis.[16] Fallet

[15] Sammanfattning på svenska av författarna.
[16] Förundersökningslag (449/1987) 10 §; numera Förundersökningslagen (805/2011) 4:10–11. En studie om ersättning till oskyldigt häktade i 2009 noterade att det fanns

var ett viktigt steg i processen som förankrar så kallade Salduz-kriterierna i finsk praxis.[17]

En grupp av fall under de senaste åren har behandlat situationer där den tilltalade inte har varit närvarande i hovrätten (trots att hen blivit kallad på vederbörligt sätt) men har skickat ett ombud i stället. Frågan har då gällt rätten att försvara sig genom ett ombud (HD:2015:14; 2012:22; 2012:49; 2011:30; 2004:94).

Som rättegångsfel räknas också domens bristfällighet om den är så pass oklar eller ofullständig att det inte framgår hur saken har blivit bedömd. Här kunde man likväl resonera att det är fråga om ett materiellt fel i domen, i synnerhet om felet är sådant att det har gett utrymme för materiellt sett en felaktig tolkning. Tänker man att det finns ett riktigt domsinnehåll som endast måste klargöras, är placeringen bland rättegångsfel naturlig.

4 Organisation och processuella frågor

4.1 Behöriga domstolar

Som huvudregel, ska *resningsansökan göras till högsta domstolen.* Efter reformer som gjordes år 2005 finns det dock ett antal situationer då resning ska sökas hos den domstol vilkas dom ansökan gäller. Dessa relativt tekniska resningsansökningar gäller situationer där:

– en person har behandlats med fel namn,
– det är fråga om att sänka dagsböternas storlek,[18]
– en som har haft laga förfall för sin frånvaro från rätten har blivit dömd, eller
– det finns ett behov att rätta till en sammanslagning av flera fängelsestraff.[19]

När det gäller situationer där en person behandlats med fel namn eller dagsböternas storlek ska ändras till exempel på grund av felaktiga uppgifter om den dömdas inkomster, är det ofta fråga om böter som har fastställts av polisen eller åklagaren. Resning mot sådana beslut måste sökas i tingsrätten.[20]

Klagan över domvilla riktas till den högre domstol än den där felet har begåtts (31 kap. 2 § 1 mom. RB) och till högsta domstolen om klagan gäller överrättens eller HD:s dom.

få uppgifter om rättegångsbiträde i förundersökningshandlingar. Virve de Godzinsky & Johanna Niemi, *Vapauden hinta.* Rättspolitiska forskningsinstitutet 2009 s. 109.

[17] Också HD:2012:45; 2013:25. Salduz-kriterierna gäller rätten att vara i kontakt med och att ha ett rättsombud med i förhör när man är häktad eller annars frihetsberövad. Enligt kriterierna kan man inte avge denna rätt utan att ha blivit informerad om rätten och utan att ha fult förstått vad det betyder att man avsäger rätten. EMRD Salduz v Turkiet 27.11.2008 (Appl. no. 36391/02).

[18] Lag 422/2018. Regeringens proposition 200/2017 till riksdagen med förslag till lag om ändring av rättegångsbalken och till vissa lagar som har samband med den.

[19] Lag om ändring av rättegångsbalken 666/2005.

[20] 31 kap. 14 a § (666/2005) och 31 kap. 16 § RB samt lag om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) 37 §.

Före reformen 2005 var det en allmän uppfattning att en stor del av resningsärendena var upprepade ansökningar från frustrerade medborgare, även rättshaverister. Andelen av sådana ansökningar har uppenbarligen minskat men det upplevdes som ett problem även år 2017.[21] Då infördes en reform som innebär att man i princip får hos högsta domstolen anföra klagan över domvilla, ansöka resning och ansöka om återställande av försutten fatalietid endast en gång i samma ärende, om det inte av synnerligen vägande skäl är nödvändigt att pröva ärendet på nytt (31 kap. 19 § RB, i kraft 1.1.2019).

Som huvudregel är HD domför i en sammansättning med fem ledamöter. Tre ledamöter kan dock behandla och avgöra ett ärende som gäller extraordinärt ändringssökande, om sammansättningen är enig om avgörandet. En ledamot kan avvisa en ny ansökan i samma ärende eller en ansökan om sökanden inte har anlitat ett rättegångsombud. Såvitt vi vet behandlar HD aldrig extraordinärt ändringssökande i en muntlig förhandling.[22]

Hovrätten är domför med tre domare (2 kap. 8 § 1 mom. RB), och tingsrätten med en domare (31 kap. 14a § 3 mom. RB med hänvisning till 8 kap. RB om behandling av ansökningsärenden).

I fall domvilla har inträffat (dvs. klagan bifalls), måste hovrätten eller HD undanröja domen i dess helhet eller till nödiga delar. Om det finns behov för en ny handläggning, hänvisas målet till den domstol där domvillan har inträffat. Även angående resning kan HD hänvisa målet till ny behandling och ge bestämmelser om det, men HD har även befogenhet att omedelbart rätta domen, då saken anses klar och ansökan inte gäller återbrytande av dom i brottmål till men för den åtalade. Hovrättens avgörande om klagan på grund av domvilla kan, naturligtvis, överklagas till HD.[23]

4.2 Resning och domvilloklagan har olika tidsfrister

Resningsansökan ska göras inom ett år till nackdel för den tilltalade. Tidsfristen räknas från den dag sökanden fick del av den omständighet som ligger till grund för ansökan eller, om ansökan grundar sig på någon annans brottsliga förfarande, från den dag då domen angående detta vann laga kraft. Det finns ingen tidsfrist för ansökan till den tilltalades fördel.[24]

Domvilloklagan ska göras inom sex månader från den dag då domen vann laga kraft. Fristen räknas från den tidpunkt då klaganden fick del av domen om det är fråga om en person som inte har blivit hörd i rättegången (31 kap. 2 § 2 mom. RB).

[21] RP 200/2017 avsnitt 2.3.7.3.
[22] Den finska HD håller mycket få muntliga förhandlingar överhuvudtaget, endast ett par per år.
[23] Frågan om behovet till ny bevis avgörs på grund av sakens omständigheter.
[24] 31 kap. 10–12 § RB.

Tolkningsproblem mellan klagan över domvilla och resning har ofta grundat sig på de tidsfrister som måste tillämpas i extraordinärt ändringssökande, särskilt när det grundar sig på den Europeiska människorättsdomstolens (EMRD) avgöranden. När det gäller brottmål, är fristen för domvilloklagan sex månader, men för resning till svarandes förmån finns det ingen tidsfrist. HD har strävat efter att skydda den enskildes rätt till extraordinärt ändringssökande i fråga om tidsfrister när det gäller en fällande dom mot Finland från Strasbourg. Det avgörande prejudikatet kom dock i ett tvistemål:

HD:2011:100. En ansökan om återbrytande av en dom i ett tvistemål grundade sig på en människorättskränkning som Europeiska människorättsdomstolen hade konstaterat. Ansökan hade gjorts ungefär tre månader efter att människorättsdomstolens slutliga avgörande hade meddelats. Av de skäl som nämns i högsta domstolens beslut prövades ansökan fastän den hade gjorts efter den i 31 kap. 10 § 1 mom. RB angivna tidsfristen på ett år räknat från det domen i fråga vann laga kraft. (31 kap. 7 § 1 mom. 4 p.; 31 kap. 10 § 1 mom. RB).

Således åsidosatte HD den i 31 kap. 10 § 1 mom. RB stadgade tidsfristen och skapade en ny frist som gäller för avbrytande av en lagakraftvunnen dom: avbrytande måste sökas utan ogrundat dröjsmål från det slutliga avgörandet av människorättsdomstolen som konstaterar att människorättskränkningen har begåtts i den nationella domen.[25]

Skälet för HD:s slutsats är att när regleringen om extraordinärt ändringssökande reformerades år 2005, infördes nya regler om tidsfrist för klagan på grund av domvilla. Enligt 31 kap. 2 § 3 mom. RB (28.6.2005/666) kan klagan anföras inom sex månader från det att ett internationellt övervakningsorgan har meddelat ett slutligt avgörande enligt vilket ett rättegångsfel har begåtts. De här sex månaderna gäller oavsett om den i 31 kap. 2 § 2 mom. RB stadgade tidsfristen har löpt ut. Motsvarande förlängning finns inte för tidsfrist att söka återbrytande av lagakraftvunnen dom. Om människorättskränkningen inte kan anses vara ett rättegångsfel, den nya regeln skulle leda till att inget extraordinärt rättsmedel skulle kunna tillämpas, oberoende av kränkningens materiella allvarlighet.

En alternativ slutsats i HD:2011:100 kunde kanske ha varit att tilllämpa den nya sex månaders tidsfristen (31 kap. 2 § 3 mom. RB) *ex analogi* även för en ansökan om återbrytande. I den finska litteraturen har HD kritiserats för att den inte valde den här tolkningen och i stället, utan lagens stöd, skapade en helt ny fatalietid.[26]

[25] I fallet HD:2011:100 var det fråga om den Europeiska människorättsdomstolens dom mot Finland. Tidsfristen av sex månader (31 kap. 2 § 3 mom. RB) gäller även om kränkningen har konstaterats av någon annan ”rättskipnings- eller övervakningsorgan som är behörigt att utöva tillsyn över internationella förpliktelser i fråga om de mänskliga rättigheterna”, t.ex. Förenta Nationernas människorättskommitté.

[26] Tuula Linna, KKO 2011:100 *Itse asetetun säännön seuraaminen contra analogiatulkinta*, Lakimies 1/2012 s. 177–182. Utöver de två tolkningar som nämnts ovan — dvs. den nya tidsfrist som HD skapade (utan ogrundat dröjsmål) och den analogiska

4.3 Behörighet att söka

Parterna i ärendet som skulle ha haft rätt att överklaga domen har naturligtvis också rätt till extraordinär ändringssökande. Juridiska författare har hävdat att en annan person som omfattas av domens rättskraft också borde ha rätt till extraordinär ändringssökande.[27]

Rätten till extraordinär ändringssökande har utvidgats under vissa omständigheter till myndigheter. Till exempel poliser eller åklagare har ansetts vara behöriga att söka resning till exempel när det gäller personer som har fått böter med fel namn eller när böternas storlek har räknats fel.

Även domare har varit sökande i vissa resningsfallen. Domarens rätt till extraordinär ändringssökande anses ändå vara begränsat till indispositiva ärenden,[28] dvs. alla brottmål och tvistemål där det finns allmänna intressen (t.ex. tvistemål om vårdnad om barn).[29] En liknande rätt till extraordinär ändringssökande har också chefen för domstolen där felet har begåtts,[30] men inte en domarekollega.[31]

Domarens rätt att söka resning eller klaga till fördel för den åtalade har motiverats med allmänna och den dömdes intresse. Den anses bidra till legitimitet i det straffrättsliga systemet, även om den dömda av någon anledning inte intervenerar. I sådana situationer har domstolen möjlighet att korrigera det fel som domstolen själv har orsakat.[32] Det kan vara fråga om tekniska misstag i straffmätning som den tilltalade kanske inte själv uppmärksammar och förstår.

Högsta domstolen ansåg i fallet HD:2014:10 att den domaren som har beslutat ärendet inte har rätt att söka återbrytande till svarandens nackdel. Högsta domstolen motiverade sin dom med att även om fel-

tillämpningen av 31 kap. 2 § 3 mom. RB (sex månader) — finns det även ett tredje tolkningsalternativ. I 31 kap. 10 § 2 mom. RB stadgas det nämligen att resning av dom i tvistemål ”må icke sökas efter det fem år förflutit från det domen vann laga kraft, såvida icke till stöd för ansökan synnerligen vägande skäl framläggas.” Högsta domstolen har emellertid i HD:1994:111 och 2007:35 konstaterat att den tidsfristen inte kan tillämpas i fall resning söks på grund av uppenbart oriktig tillämpning av lag (31 kap. 7 § 1 mom. 4 p. RB). Linna 2012 s. 180 fn 9. Den tolkningen får dock inget stöd från lagtexten eller lagberedningsarbeten. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning angående extraordinärt ändringssökande, 1958 års Riksdag N:o 14 s. 10.

[27] Juridiska författare har hävdat bland annat att en annan person till vilken en dom har kraften som res judicata också borde ha rätt till extraordinär ändringssökande. Asko Välimaa, *Ylimääräiset muutoksenhakukeinot*, s. 124–181 i Tatu Leppänen och Asko Välimaa, *Muutoksenhaun pääpiirteet*, 4.utg., Helsinki 1998 s. 131–132; Tauno Tirkkonen, *Suomen siviiliprosessioikeus II*, 2.utg., Porvoo 1977 s. 433; Tirkkonen 1937 s. 172–173; Koponen 2017 s. 56.

[28] Se t.ex. HD:1990:146, HD:1986 II 10, HD:1977 II 100.

[29] T.ex. HD:2014:10, HD:2011:106. Se också Tirkkonen 1937 s. 173–174; Leppänen — Välimaa 1998 s. 132–133; Koponen 2017 s. 65–68.

[30] Chefsdomarens rätt till extraordinär ändringssökande beror delvis av praktiska orsaker. När extraordinär ändringssökande blir aktuell kan det hända att domaren som har beslutat ärendet inte längre arbetar i domstolen. HD:1982 II 164; se också Koponen 2017 s. 63.

[31] Se t.ex. HD:1984 II 164.

[32] Koponen 2017 s. 61.

aktiga domar kan undergräva förtroende för domstolarna, kunde domarens möjlighet att söka återbrytande till svarandens nackdel äventyra det allmänna förtroendet för domstolens opartiskhet.

4.4 Ombudstvång och rättegångskostnader

Biträdestvång vid extraordinär ändringssökande tillades till RB i 2011 (17.6.2011/718). Till dess var det inte obligatoriskt att anlita rättegångsbiträde i extraordinär ändringssökande.[33] Som framgår av lagens ordalydelse, gäller biträdestvång endast i högsta domstolen, inte i lägre rättsinstanser (15 kap. 1 § 4 mom. RB). Det finns inte heller tvång att använda rättegångsbiträde i ansökan som gäller återställande av försutten tid.[34] Kompetens att agera som rättegångsbiträde regleras i 15 kap. 2 § RB; i detta sammanhang betyder det att biträdet är en advokat, en jurist vid offentlig rättshjälpsbyrå, en jurist med särskilt tillstånd[35] eller en myndighet.

Regeringens proposition gällande biträdestvång anger att det var rätt vanligt med extraordinärt ändringssökande i högsta domstolen, men att ansökningarna sällan är framgångsrika. Propositionen lyfte fram att högsta domstolens begränsade resurser används för ärenden som inte har någon utsikt till framgång. Målet bakom biträdestvång var att ett lagfaret biträde skulle gallra bort ansökningar som inte kan ha framgång. Å andra sidan, biträdestvång borde förbättra kvaliteten på ansökningar, vilket skulle bidra rättssäkerhet och behandlingen av ansökan i högsta domstolen.[36]

Kravet gäller inte myndigheterna som sökande, eftersom den nödvändiga sakkunskapen inom myndigheterna är annars tryggad. Deras ansökningar är oftare framgångsrika. Det är inte ovanligt att myndigheterna söker resning eller upphävande på grund av domvilla, men dessa ansökningar är ofta av en teknisk natur.

HD:2014:77. Vicehäradshövding P som hade varit part i en rättegång yrkade genom en ansökan som han själv hade skrivit att hovrättens lagakraftvunna dom skulle undanröjas. Ansökan avvisades eftersom P inte i enlighet med 15 kap. 1 § 4 mom. RB hade anlitat ett rättegångsombud för att skriva ansökan. (Omröstn. 3–2)

Högsta domstolen kom till denna slutsats efter att ha bedömt ändamålet med biträdestvång. Domstolen var dock inte enhällig. Minoriteten ansåg att syftet med biträdestvång var att förhindra sökande utan juridisk utbildning från att göra ansökningar. Av denna anledning ansåg

[33] Se Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om rättegångsbiträden med tillstånd och till vissa lagar som har samband med den (RP 318/2010 rd) s. 21.
[34] Återställande av försutten tid har betraktats som enklare ärenden än klagan på grund av domvilla och återbrytande av dom. RP 318/2010 rd s. 21.
[35] Lag om rättegångsbiträden med tillstånd 715/2011.
[36] RP 318/2010 rd s. 21.

minoriteten att en lagfaren och berättigad part kunde lämna in sin ansökan själv. Majoriteten ansåg dock att syftet med biträdestvång uppnås genom att ärendet bedöms av en utomstående och objektiv jurist. I detta avseende är det irrelevant om sökanden själv är en jurist. Dessutom innehåller formuleringen i 15 kap. 1 § 4 mom. RB endast ett undantag som gäller myndigheter. Av dessa skäl ansåg högsta domstolen att också en berättigad part måste anlita rättegångsbiträde i extraordinärt ändringssökande.

Ombudstvång lyfter också fram frågan om rättegångskostnader. Rättshjälpslagen (2002/257) reglerar inte direkt fri rättshjälp i resningsärenden. Högsta domstolen tog ställning till situationen i HD:2015:36 enligt vilket en sökande kan få fri rättshjälp om hen är berättigad till det enligt rättshjälpslagen. Rättshjälpsbyrån ska dock ta ställning till om ansökan är ogrundad och om rättshjälp därför ska nekas.[37]

Ombudstvång flyttar över utredningen av saken till rättsbiträdet. Rätt till fri rättshjälp är begränsad till 80 timmar som huvudregel. Sökanden måste dock kunna redogöra för de grunder som åberopas för att få rättshjälp:

HD:2018:9. A hade ansökt om rättshjälp och om att ett biträde skulle förordnas för att göra en ansökan om återbrytande av en lagakraftvunnen dom. A:s ansökan om rättshjälp avslogs, eftersom han inte hade utrett eventuella grunder för återbrytande eller omständigheter som skulle stödja dem på ett sådant sätt att hans behov av rättshjälp hade kunnat bedömas. (Omröstn. 3–2)

Skyldighet att ersätta den andra partens rättegångskostnader i resningsärenden regleras i 21 kap. 16 § 3 mom. RB. I ett ärende som gäller extraordinärt ändringssökande gäller samma regler som i ändringssökande i allmänhet, om inte något annat följer av särskilda skäl.[38] Skyldighet att ersätta andra partens rättegångskostnader beror på utgång av målet i besvärsinstansen. Om målet återförvisas, ska frågan om kostnaderna i den högre domstolen prövas i den lägre domstolen i samband med det återförvisade målet.

5 Resning i praktiken

Statistiska uppgifter om extraordinära rättsmedel är knapphändiga. Vissa iakttagelser kan dock göras från högsta domstolens årsberättelser. Antalet ansökningsärenden motsvarar ungefär antalet ansökningar för

[37] Sökanden kan begära ändring av rättshjälpsbyråns beslut i domstol inom 30 dagar från delfåendet av rättshjälpsbyråns beslut, dock innan avgörandet i huvudsaken har vunnit laga kraft. Rättsrähjälpslagen (257/2002) 24 §.

[38] De orsaker som leder till att en ansökan om klagan eller återbrytande bifalls kan vara väldigt varierande och man kan bli tvungen att undanröja det överklagade avgörandet även av någon sådan orsak som är helt oberoende av parterna. Därför har det ansetts att bestämmelsen om kostnadsansvaret bör vara tillräckligt flexibel för att omständigheterna i varje enskilt fall ska kunna beaktas. Se Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av vissa bestämmelser om fullföljd av talan till högsta domstolen (RP 9/2005 rd) s. 20.

extraordinära rättsmedel. Det är möjligt att i antalet ingår några andra ärenden men i princip ger figuren en bild av utvecklingen i antalet extraordinära rättsmedel. Trenden är tydlig. Antalet inkomna ansökningar är mindre än hälften av det som det var i början av århundradet. Det har gått ner från 461 år 2002 till 179 år 2019. Minskningen var som störst i 2005, från 418 till 273 år 2006, då reformerna om handläggande av vissa tekniska resningsärenden och ansökningar om nya rättegångsfrister flyttades till lägre domstolar.

Figur 1. Ansökningsärenden i högsta domstol 2002–2019.[39]

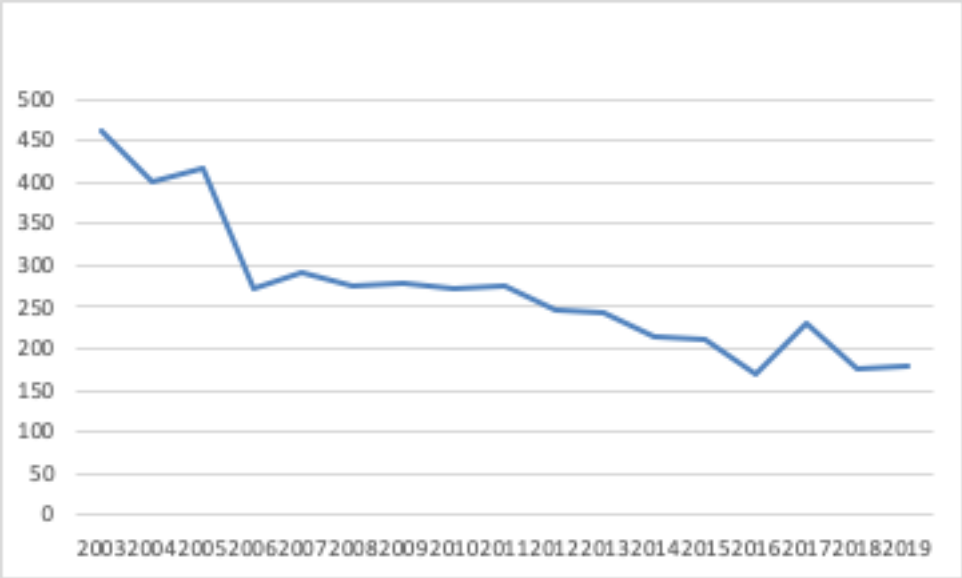

Det finns ingen statistik kopplad till de olika grunderna för resning eller statistik som skiljer mellan nya bevis och andra grunder. Det finns heller inte mycket exemplifiering på vad som är nya bevis eller nya omständigheter. HD konstaterar oftast i publicerade beslut endast att det föreligger ett nytt bevis utan att gå in i detaljer.

Det finns dock en empirisk studie av Mika Sutela om extraordinära rättsmedel i brottmål i högsta domstolen år 2012. Nästan hälften (49 % av total 94 fall) av ärendena gällde högsta domstolens beslut och en tredjedel (35 %) tingsrätternas beslut. Polisens och åklagarens beslut gällde bekräftade böter (3 %).[40]

Det finns inte statistik om hur ärenden delas mellan resning och domvilloklagan. Vi gjorde en statistik över publicerade HD prejudikat som gällde 31 kap. RB på 2000- och 2010-talet. Vi identifierade 101 fall,

[39] Högsta domstolens årsberättelser https://www.korkeinoikeus.fi/sv/index/ajankohtaista/julkaisut.html.

[40] Mika Sutela, Ylimääräinen muutoksenhaku rikosasioissa: Väärän rikostuomion korjausmekanismi. *Defensor Legis* 2014 s. 313–324. Ansökningar i böteärenden går numera till den domstol vars dom ansökan gäller, 31 kap. 14a § RB; se RP 9/2005; Lagen om föreläggande av böter och ordningsbot 754/2010, 36 § (ändrad 95/2018). Också möjlighet till det att den behöriga tjänstemannen kan rätta felet har utökats (37 §). Resningsansökan på grund av grunder i 31 kap. 8 och 9 § RB fortfarande går till HD, även när åklagaren har bekräftat böter.

varav 63 procent gällde brottmål. Största delen av besluten gällde resning och mindre än en tredjedel domvilloklagan.

Tabell 1. Publicerade HD prejudikat som gäller 31 kapitel RB i brottmål 2000–2019.

Domvilloklagan	20	31 procent
Resning	38	59 procent
Fatelietid	6	9 procent
Sammanlagt	64	100 procent

Myndigheterna uppträder ofta som sökanden i ärenden om resning och domvilloklagan. I Sutelas studie kom 90 procent av ansökningarna i brottmål från enskilda parter, två stycken från åklagare, en från biträdande justitiekanslern och sex från brottspåföljdsverket.[41] Även justitieombudsmannen och rättsregistercentralen kan vara sökande.[42] I de publicerade HD-prejudikaten (2001–2019) var sökanden i 28 procent av fallen en myndighet, och i 72 procent av fallen en enskild, i alla förutom ett fall en svarande.[43]

I Sutelas studies beviljades 22 procent av ansökningar.[44] Fyra procent av ansökningar som gällde högsta domstolens domar beviljades. En stor del av de framgångsrika ansökningarna kom från myndigheter och gjordes för att korrigera uppenbara fel. År 2012 hade 90 procent av ansökningar med en myndighet som sökande framgång. Endast 14 procent av enskilda personers ansökningar hade framgång.[45] De flesta ansökningarna, även de som kom från myndigheterna, var till fördel för den tilltalade. Bland de publicerade fallen fanns det fler beviljade beslut, över 60 procent.[46]

6 Diskussion

6.1 Skillnaden mellan resning och domvilloklagan

Sedan 31 kap. RB stiftades år 1960 har det hänt mycket i den samhälleliga och juridiska omgivningen vilket ger anledning till att omvärdera extraordinära rättsmedel. Den största inverkan på området har kommit från de mänskliga rättigheterna och i synnerhet från EMRD:s domar som har gett anledning till att öppna upp lagakraftvunna domar på nationell nivå (se avsnitt 3.2).

Man kan fråga sig hur exceptionella extraordinära rättsmedel egentligen är och borde vara. Kan de anses som en nödvändig och naturlig

[41] Sutela 2014 s. 322.
[42] Se t.ex. Leppänen — Välimaa 1998 s. 132–133.
[43] Procenten är räknade på grund av sammanlagt 58 ansökningar gällde resning eller domvilloklagan.
[44] Sutela har inte skiljt mellan ansökningar till men och till fördel för den åtalade.
[45] Sutela 2014 s. 322. (Sutelas forskning gäller endast brottmål.)
[46] Prejudikat som gällde resning och domvilloklagan i brottmål, sammanlagt 58 domar 2001–2019.

del av rättskipningen? Denna fråga kan vara relaterad till den omvandling som gäller begreppet rättskraft. I Finland liksom i Sverige har utvecklingen gått mot ett vidare rättskraftsbegrepp som innebär att rättskraften omfattar alla de omständigheter som parterna borde och kunde ha åberopat i en rättegång.[47] När rättskraften är mer omfattande är det möjligt att det uppstår ett behov för utvidgade möjligheter att upphäva en dom. Å andra sidan har man uppmärksammat att det finns situationer där nya omständigheter ger anledning till en ny rättegång oavsett en tidigare dom i saken. Exempel finns inom familjerätten, där vårdnadstvisten kan börjas på nytt med ett påstående att omständigheterna har förändrats, eller inom miljörätten.[48]

En annan fråga är om utvecklingen har påverkat skiljelinjen mellan materiella och processuella fel som grund för extraordinärt ändringssökande. Som framgått ovan, är utgångspunkten att klagan på grund av domvilla används mot allvarliga processuella fel, dvs. grovt rättegångsfel, och återbrytande (resning) av lagakraftvunnen dom mot materiella misstag. I vardagsspråk är det kanske så att ordet ”domvilla” pekar på problemen i innehållet av domen, men det är ju inte betydelsen i den finska (inte heller den svenska) rättegångsbalken: domen kan vara helt riktig i materiella hänseenden men trots detta kan den undanröjas på grund av grovt rättegångsfel, dvs. domvilla. Å andra sidan finns det även avgöranden från den finska HD som ligger någonstans i en ”gråzon” mellan undanröjande och återbrytande. Till exempel, är domen som strider mot skyddet mot självinkriminering felaktig i materiellt hänseende eller är det snarare fråga om rättegångsfel därför att domstolen borde ha avvisat, eller inte utnyttjat, bevisningen? Och är domen som strider mot principen ne bis in idem materiellt felaktig eller är det snarare fråga om ett rättegångsfel? Eller hur borde man betrakta de tekniska frågor som gäller korrigerande av sammanfogade straff som behandlades som återbrytande av dom men som egentligen är resultat av den processuella ordningsföljden i vilken straff hade avkunnats?

I den äldre finska doktrinen har det rekommenderats att om, i det enskilda fallet, grunder för både klagan och resning är eller kan vara uppfyllda, klagan över domvilla skulle vara det primära rättsmedlet av extraordinärt ändringssökande därför att de processuella felen prövas primärt även i den ordinära ändringssökanden.[49] Grunderna syns vara överlappande.[50] I nyare finsk HD-praxis finns det avgöranden som antyder att det inte finns ett behov av en noggrann gränsdragning mellan

[47] Juha Lappalainen & Tuomas Hupli, Oikeusvoima. I Dan Frände et al., *Prosessioikeus* 2017 s. 775–787.
[48] Matti Hepola, *Oikeusvoimaopin transformaatio*. 2005.
[49] Irma Lager, *Tuomionpurun edellytyksistä siviili- ja hallintoprosessissa*, Helsinki 1972 s. 53.
[50] Sutela, 2014 s. 317; Koponen 2017 s. 666.

resning och domvilloklagan.[51] Denna skillnad har relativiserats genom de lagändringar som har gjorts och genom högsta domstolens nyare praxis.

Inom förvaltningsprocessen har man nyligen frångått skillnaden mellan klagan och återbrytande som fanns i tidigare förvaltningsprocesslagen från 1996 (586/1996 kap. 11) och dess företrädare från år 1950. Den nya lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) som trädde i kraft den 1 januari 2020 reglerar som extraordinära rättsmedel återställande av försutten tid och återbrytande av lagakraftvunnet beslut (kap. 13). Den sistnämnda (117 §) omfattar både processuella och materiella grunder för resning.[52] Kanske är det dags att reformera också rättegångsbalkens regler om resning.

6.2 Människorättsliga frågor

Avgöranden av EMRD har åstadkommit en del frågor som har lett till extraordinärt ändringssökande. Till exempel, det kan verka egendomligt att man måste åberopa att en tillämpning av lag i nationella domstolar har varit uppenbarligt oriktigt när alla nationella domstolar har godkänt domen. I praktiken kan EMRD:s dom ha retroaktiv verkan.[53] Men EMRD:s dom räcker inte nödvändigtvis till för att klagan över domvilla eller ansökan om resning ska beviljas, utan saken måste avgöras *in casu* med stöd av vissa grundprinciper. De viktigaste av dessa kan hittas från *Recommendation No. R (2000) 2* av Europeiska Rådets Ministerkommitté.[54] Enligt en uttrycklig lagbestämmelse, kan beslut av de internationella människorättsorganen vara en grund för domvilloklagan (31 kap. 2 § 3 mom. RB; Lag 666/2005).

Vi anser att extraordinära ändringssökanden i någon mån har blivit ”normaliserade” på grund av impulser från de Europeiska domstolarna.[55] Det kan identifieras två teman i finsk rättspraxis (trots att grundproblemen är gemensamma i alla medlemsstaterna av Europarådet), nämligen skyddet mot självinkriminering och ne bis in idem. I HD:2009:80

[51] Koponen 2017 s. 239–242, 283–285 och 666–667 (Koponen beskriver hur gränsen mellan resning och klagan har lindrats av den finska HD t.ex. på det sättet att domvilloklagan har prövats som en resningsansökan när tidsfristen för klagan har upphört). Se också ovan 4.2 (beträffande åsidosättande av tidsfristen för resning i HD:2011:100).

[52] På samma sätt har man infört en regel om extraordinärt ändringssökande som omfattar alla rättsmedel som regleras i 31 kap. RB i lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010) 36 §.

[53] Ett nekande svar till frågan om EMRD:s dom har retroaktiv verkan betyder naturligtvis den motsatta: domen av EMRD måste beaktas endast i framtida nationella rättegångar eller andra förfarandena (t.ex. utsökning, konkurs, skatteförfarande etc.).

[54] Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Rights.

[55] Se också det som har sagts tidigare i den här artikeln angående utvidgningen av domens rättskraft. Det finns ett doktorsavhandlingsprojekt i Laplands universitet angående problematiken mellan EU-rätt och den nationella domens rättskraft, se om detta Tuukka Vähätalo, *EU-oikeus ja kansallisen tuomion oikeusvoima,* Oikeustiede — Jurisprudentia XLIX:2016, s. 185–285 (with an English abstract s. 286–288).

har resning beviljats på grund av att konkursgäldenärens skydd mot självinkriminering hade kränkts genom att döma honom för grovt gäldenärsbedrägeri; resning beviljades på grund av EMRD:s dom mot Finland i ett mål som rörde skyddet av utsökningsgäldenär.[56] I HD 2014:93 har, i sin tur, en lagakraftvunnen dom inte undanröjts och i HD 2014:95 resning inte beviljats trots att genom HD 2013:59 den na-tionella tolkningen av ne bis in idem har ändrats så att det här förbudet gäller inte bara successiva (konsekutiva) utan också parallella (samtidigt anhängiga) förfaranden beträffande skatteförhöjning och skattebedrägeri, dvs. att ne bis in idem mellan administrativa sanktioner och åtal för brott innefattar både lis pendens och res judicata.[57]

6.3 Felaktigt dömda

Det viktigaste syftet med resning i brottmål är att de som har blivit felaktigt dömda har en möjlighet att få sin sak omprövad och, om förutsättningarna finns, få domen upphävd. Vi kan inte veta hur stor del av alla domar som är felaktiga på det viset att en oskyldig person har dömts till straff. Uppskattningar av andelen varierar från den svenska före detta Justitiekanslerns utsaga om ”toppen på isberg”[58] till mycket låga gissningar i Finland. Det finns dock fog för att anta att förundersökningar och rättegångar inte är felfria. Har en som känner sig felaktigt dömd en rimlig möjlighet att få sin sak omprövad?

De reformer som har genomförts i Finland under de senaste decennierna har haft som syfte att minska antalet ansökningar till högsta domstolen. Reformerna har varit framgångsrika med hänsyn till det minskade antalet ansökningar. Införande av biträdestvång i högsta domstolen betyder att i praktiken det är rättsbiträdet som i första hand ska utreda grunderna för ansökan. Kan vi lita på att detta är en effektiv och rättvis lösning?

Kriminaltekniska framsteg har gett anledning till att kritiskt granska vissa tidigare brottmålsdomar när nytt bevis har kommit fram eller gammalt bevis kunnat analyseras med nya metoder. Antalet fall har dock inte varit lika stort som i USA där felaktigt dömda, men inte exekverade, dödstraff har upphävts på grund av DNA-bevisning[59] eller i Sverige där flera domar upphävdes på grund av felaktigheter i bevisning i

[56] EMRD *Marttinen v. Finland* (Appl. no. 19235/03), 21.4.2009. Om de ganska stora problem som HD övergick när den var tvungen att ändra sin tidigare tolkning, se Tuomas Hupli, *To Remain or Not to Remain Silent: The Evolution of The Privilege Against Self-incrimination Ten Years After Marttinen v. Finland* (2018) 6(2) Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice s. 136–151. Beträffande den finska rättspraxis se även Antti Tapanila, *Itsekriminointisuoja,* Tietosanoma, Helsinki 2019, s. 193–239.

[57] Angående utvecklingen av principen ne bis in idem, se Dan Helenius, *Ne bis in idem i den finska och europeiska straffprocessrätten*. Alma Talent, Helsingfors 2019, *passim.,* särskilt om ändring av den nationella tolkningen i Finland s. 189–194.

[58] Debatten i Sverige var het i början av 2000-talet. Se till exempel Dagens Nyheter 24.12.2006.

Norris, Exonerated. *A history of the innocence movement*. NYU Press 2017.

2000-talets början.[60] Men även i Finland granskades ett fall där uppenbarligen fel män hade dömts för bankrån. En inofficiell utredning påpekade ett antal riskpunkter i den tekniska brottsutredningen samt i en vittnesutsaga som legat till grund för identifikation av en av gärningsmännen.[61]

Det finns inga egentliga utredningsresurser knutna till den finska behandlingen av resningsärenden. Varken ett rättsombud eller en domstol kan besluta att öppna en brottsutredning på nytt. Att domstolen skulle ha en aktiv roll i utredning av saken motsvarar inte den nutida uppfattningen om roll- och arbetsfördelning inom rättsprocessen. Det finns en regel i 31 kap. RB som betonar domstolens aktiva roll i utredning av saken.[62] Regeln utgår från att muntliga förhandlingarna i domstol skulle vara den centrala utredningsmetoden, och moderna kriminaltekniska utredningsmetoder beaktas inte alls. Det kan konstateras att regleringen inte motsvarar nutida behov, uppfattningar eller tekniska metoder. Man kan också betvivla om den myndighet som kanske har gjort det eventuella felet är den rätta för att granska saken på nytt.

Kompetens att öppna en utredning finns hos polisen och andra förundersökningsmyndigheter. Även åklagare kan begära att en förundersökning ska göras. Förundersökningsmyndigheter har både behövliga kompetenser och metoder för utredning. Det är dock inte klart att en brottsundersökning behövs i samtliga fall där en part känner sig illa behandlad i domstol men det borde finnas en väl genomtänkt process för att behandla sådana klagomål.

Därför tänker vi att man borde överväga hur undersökning av omständigheterna borde ordnas i resningsärenden. Det finns olika alternativ, till exempel en oavhängig myndighet (liksom i Norge) eller enhet som är anknuten till Riksdagens Justitieombudsman eller riksåklagaren. Det är givetvis så att ingen oskyldig borde dömas till straff, och ännu mindre sitta i fängelse. Det är rättsstatens uppgift att försäkra att om sådant händer, det finns effektiva rättsmedel till förfogande för att ändra läget.

[60] Hans-Gunnar Axberger et al. *Felaktigt dömda: Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt.* 2006.

[61] Rapport Oikeusmurha (Justitiemord) som kom ut som ett specialnummer av tidskriften *Oikeus 2005*.

[62] I 31 kap. 5 § RB (2.2.1979/104) stadgas det att: ”Finnes tilläggsutredning erforderlig innan ärendet kan avgöras, ska rätten vidtaga åtgärder för införskaffande av nödig utredning. Angående muntlig förhandling i ärenden rörande klagan gäller vad om anordnande av muntlig förhandling i hovrätt och i högsta domstolen eljest är stadgat.”